

Standpuntbepaling door de bisschoppen van de Commissie van de Bisschoppenconferenties van de Europese Unie twee jaar na de invoering van de euro

Een stabiele Monetaire Unie

Hoop op een solidair Europa dat toekomstperspectieven biedt

Inleiding

1. Als bisschoppen van de Commissie van de Bisschoppenconferenties van de Europese Unie (COMECE) hebben we reeds in 1998 grote aandacht geschonken aan de Europese Monetaire Unie (EMU). In het kader van een sociaal congres trachtten wij dieper inzicht te krijgen in de betekenis van een gemeenschappelijke munt voor de toekomstige onderlinge verhoudingen van mensen en volkeren in de Europese Unie.

Over een jaar worden nu de nieuwe eurobiljetten en munten in omloop gebracht. Het gaat daarbij om een gebeurtenis die diep ingrijpt in het dagelijks leven van de burgers op Europees grondgebied, hetgeen voor ons aanleiding is om op dit onderwerp terug te komen. In een veranderde situatie – voor elf landen van de EU is de euro reeds een politieke en economische werkelijkheid – willen wij aan politici en Europees publiek enkele ethische beginselen voorhouden die naar onze mening voor de Monetaire Unie tot leidraad moeten dienen. We gaan niet in op de kwestie of burgers uit landen in de EU waar tot nu toe nog geen besluit is genomen, zich voor of tegen de euro moeten uitspreken.

2. Als bisschoppen zijn wij theologen en pastores, en vanzelfsprekend zijn wij burgers van ons land en van Europa. Van onverschillig welk standpunt uit wij het onderwerp ‘euro en Monetaire Unie’ bena-

deren, toch is ons eerste oordeel steeds eensluidend: als het om de munteenheid gaat zijn betrouwbaarheid en stabiliteit een eerste vereiste, wil men vertrouwen scheppen. Op vele wijzen kan geld worden omschreven: naar zijn functie, de schaarste eraan, de redenen waarom het gecreëerd wordt. Maar een ding is bovenal maatgevend en van belang: er moet vertrouwen zijn. Zonder vertrouwen is geen waarde van de munt mogelijk. Dit geldt heel in het bijzonder voor het Europees geld want voor de creatie en verdere ontwikkeling daarvan is in de geschiedenis geen voorbeeld aan te wijzen.

3. De éne munt en het nieuwe muntstelsel zijn een belangrijk doel van de Europese samenwerking. Bovendien zijn ze een voorbereiding voor andere politieke doelstellingen. Voor ons betekent de Europese integratie allereerst vredespolitiek: vrede naar binnen toe, door nieuwe vormen van eco-

nomische dialoog en nieuwe vormen van conflictbeheersing; vrede naar buiten toe, door voorbeeld en medewerking. In het licht van dit kerndoel wordt met het muntstelsel een gemeenschap opgebouwd van onverbreekelijke onderlinge solidariteit.

4. In onze eerste terugblik op de twee jaar die sinds de invoering van de euro zijn verlopen zouden we ertoe willen bijdragen voor ogen te houden wat het effect op langere termijn zal zijn van dit gebeuren in het Europese eenwordingsproces met de tot dusver meest ingrijpende gevolgen. De Monetaire Unie ging van start in een tijd dat men zich naar buiten en naar binnen veel zorgen maakte: de angstige vraag of de crisis van 1997 in Azië niet zou overslaan naar hier; de oorlog in Kosovo waarvan wij de slachtoffers betreuren, en die om een krachtig optreden van Europa vroeg; tenslotte, naar binnen toe, het politieke vacuüm dat was ontstaan door het aftreden van de Europese Commissie. Sindsdien is een nieuwe Commissie aan het werk gegaan, en is er een discussie begonnen over een drastische hervorming van de Europese Gemeenschap. De toetreding tot de EU van een hele reeks andere Europese landen was een rechtstreekse uitdaging waarop men is ingegaan.

5. Dat de invoering van de euro op 1 januari 1999 zonder problemen is verlopen is zonder meer reden tot vreugde. Vermoedelijk zullen er velen zijn geweest die op het moment dat de wisselkoers definitief werd vastgesteld, eraan twijfelden of de criteria, het proces en de technische voorbereiding wel toereikend zouden zijn voor een succesvolle en soepele invoering van de euro. Dank verdienen de mensen die met grote krachtsinspanningen de economische voorwaarden voor de invoering tot stand hebben gebracht. Dank verdienen ook de talloze

mensen die de technische voorbereiding voor de overschakeling naar de euro mogelijk hebben gemaakt.

6. Aan de verdere tekst laten we enige 'fundamentele richtpunten' voorafgaan. In aansluiting daarop bespreken we met het oog op de toekomstige ontwikkeling van de Monetaire Unie vooral drie terreinen:

Allereerst gaat het ons erom nogmaals duidelijk te maken wat de euro betekent voor de mensen in Europa. In ieder geval moet de euro goed begrepen en aanvaard worden door hen die er binnenkort dagelijks gebruik van zullen maken.

Vervolgens vragen we naar de prikkels voor de nieuw ontstane solidaire gemeenschap van de Monetaire Unie.

Ten derde bezinnen we ons op de eisen van de toekomst. De uniforme muntpolitiek van de landen van de Monetaire Unie zal namelijk zeer zeker van invloed zijn op de verdere weg naar de Europese eenheid.

Fundamentele richtpunten

7. De Monetaire Unie legt het fundament voor een gemeenschap van onverbreekelijke onderlinge solidariteit. De nationale munt is in de euro opgegaan. Het prijsgeven van de nationale munt en het systeem en beheer van de Europese munt vragen daarom dat men in de toekomst zich bij zijn handelen zal laten leiden door het besef dat er gezamenlijke doelstellingen zijn afgesproken. Afwijken daarvan zou door de partners terecht als gebrek aan solidariteit worden ervaren. Het zou een rechtvaardiging zijn voor initiatieven van de anderen. Voortaan is een soort algemeen belang van de Europese Gemeenschap maatstaf geworden voor de wijze waarop de monetaire politiek vorm moet krijgen. Een apart daarvoor opgerichte instelling, het Europese systeem van de centrale banken, is krachtens verdrag gehouden

tot handhaving van stabiele prijzen in het gehele monetaire gebied. Maar belangrijker nog dan de monetaire politiek is solidair gedrag. Zo moeten de andere instanties die verantwoordelijk zijn voor de economische politiek – regeringen en parlementen van de lidstaten, instellingen van de Gemeenschap, sociale partners enzovoorts – ondersteuning verlenen en niet dwarsliggen.

8. Door de Monetaire Unie worden enige verschillen tussen economische en sociale politiek duidelijker zichtbaar. Gezien het verdwijnen van schommelingen in de wisselkoersen, en gezien het feit dat door de invoering van de euro het niet meer mogelijk is dat het rentepeil door ieder op eigen wijze wordt vastgesteld, zou men allereerst kunnen denken dat door politieke activiteiten op sociaal gebied althans gedeeltelijk compensatie geboden zou moeten worden. Daarmee zou echter miskend worden dat sociale politiek allereerst een functie heeft op het gebied van structuren en niet van de conjunctuur. Vandaar dat het eerste onderscheid voortkomt uit het feit dat de monetaire politiek een andere taak heeft dan de sociale politiek. Een tweede onderscheid bestaat hierin dat bepaalde maatregelen van de kant van de sociale politiek geen belemmering mogen zijn voor de onderlinge flexibiliteit tussen de landen van de Monetaire Unie. Zouden ze dat wel zijn, dan zou dat neerkomen op een beperking van de mogelijkheden voor werkgelegenheid. Daarom moet het voeren van een sociale politiek allereerst een zaak zijn van de lidstaten en binnen de grenzen blijven van een onbelemmerde ontplooiing van de mogelijkheden voor werkgelegenheid. Dat gaat zelfs op voor het bepalen van het sociale minimum en voor andere maatregelen die samenhangen met EU-voorschriften. Maar het is nog meer van toepassing als men effectieve sociale stelsels wil opzetten. In de Monetaire

Unie moeten deze stelsels binnen de lidstaten zelf hun vorm krijgen. De omgekeerde methode, namelijk het van bovenaf opleggen van een Europees uniform sociaal stelsel zou niets uithalen. Het zou vooruitlopen op de volledige politieke eenheid, leiden tot transfereenheid, en de huidige Monetaire Unie trendmatig belasten. Dat de onderlinge betrekkingen ook in omgekeerde en positieve richting werken blijkt uit het groei- en stabiliteitsverdrag dat gesloten werd ter ondersteuning van de Europese munt. Door het verbod op een te hoge staatsschuld is het ook mogelijk de solidariteit tussen de generaties te bevorderen, daar men daarmee ingaat tegen de bekoring om de kosten voor de noodzakelijke structurele aanpassingen af te wentelen op toekomstige generaties.

9. Door de Monetaire Unie wordt het duidelijk dat in de andere sectoren van de economische politiek integratie noodzakelijk is. Nog belangrijker is het effect van deze Unie op de politiek in de meest brede zin van het woord. De geschiedenis van de Europese eenwording leert dat men hier in de maatschappelijke ontwikkelingen een sprong voorwaarts mag verwachten. Twee jaar na de invoering van de euro ziet men vragen en eisen op langere termijn opkomen naar het eigenlijke doel van de Monetaire Unie. We mogen ons niet erdoor laten afschrikken dat het duidelijk moeilijk is te bepalen wat de Europese eenwording uiteindelijk voor ogen staat. Want door de doelstellingen op lange termijn helder uiteen te zetten wordt er een vast richtpunt geboden voor de pragmatische stappen die op korte termijn gezet worden. Op veel gebieden van de politiek moet er gestreefd worden naar een balans tussen autonomie op nationaal vlak en beheersing van de politiek die door gemeenschappelijk optreden mogelijk wordt. De tijd is aangebroken om de richtpunten fundamenteel te herzien. In een verbrede

Gemeenschap is daarbij waarschijnlijk niet te vermijden dat de verder ontwikkeling van allen bevorderd wordt doordat een kern-groep vooroploopt.

De euro dient door de burgers volledig aanvaard te worden

10. De invoering van de euro is voor veel burgers in het gebied van de euromunt nog een zeer abstract gebeuren. Dat zal pas veranderen bij de op handen zijnde uitgave van euromunten en -biljetten in het begin van het jaar 2002. De omschakeling waarvan men zich dan ten volle bewust wordt, zal voor veel mensen allerlei voordelen brengen: bij het reizen is het niet meer nodig geld te wisselen, en het wordt makkelijker om over de grenzen heen de prijzen te vergelijken. Maar ook onprettige gevolgen zijn niet uit te sluiten. Het systeem van nominale waarden verandert zonder dat de koopkracht verandert. Het door ervaring gegroeide prijsbesef kan in de war raken. Naargelang het land zal het omrekenen van de dan niet langer meer bestaande nationale munt naar de nieuwe Europese munt meer of minder ingewikkeld zijn en een grote geestelijke inspanning vragen waaraan men zal moeten wennen. Niet alle mensen zullen op gelijke wijze te maken krijgen met voordelen en onprettige gevolgen. Voor mensen die veel reizen en weinig hinder ondervinden van taalbarrières zullen ongetwijfeld de voordelen onmiddellijk overheersen. Daarentegen zouden anderen de tijd die nodig is om aan de nieuwe situatie te wennen, aanvankelijk kunnen ervaren als achterstelling. Een stuk vastigheid van iedere dag gaat verloren en er zou een groeiende angst kunnen ontstaan zich te vergissen of bedrogen te worden.

11. Juist in de zo ongewone periode van omschakeling verwachten de mensen meer

dan ooit te mogen vertrouwen op de koopkracht van de Europese munt, en op de betrouwbaarheid en standvastigheid van hen die de munt beheren en onder hun hoede hebben. De tijd die resteert tot men het nieuwe geld in handen krijgt, moet heel in het bijzonder gebruikt worden om de geloofwaardigheid te versterken. Gelukkig kan tot nu toe worden vastgesteld dat het inflatiepercentage in het gebied van de euromunt niet hoog is. De geloofwaardigheid van de nieuwe Europese Centrale Bank wordt hierdoor ondersteund.

12. Het begrijpelijk verlangen naar duidelijkheid heeft ondertussen ertoe geleid dat de Europese publieke opinie met bijzondere belangstelling kijkt naar de ontwikkeling van de wisselkoers van de euro ten opzichte van de dollar, hoewel dit meer zegt over de totale ontwikkeling van de economie dan over de muntpolitiek van de Europese Centrale Bank. De jongste ontwikkelingen van de wisselkoers waren veeleer verontrustend. Maar als maatstaf voor de totale economische ontwikkeling moet aan de wisselkoers van de euro geen overdreven betekenis worden toegekend, aangezien het aandeel van de buitenlandse handel in de totale omvang van de economie in het gebied van de euromunt aanzienlijk geslonken is in vergelijking met dat vroegere aandeel in de economieën van de afzonderlijke staten. Wat men echter bij de laatste internationale financiële crises heeft gezien wijst op een fundamentele verandering: terwijl in het begin van de negentiger jaren de hevige schommelingen in de koersen van dollar, Duitse mark en andere Europese valuta nadelig waren voor de economische groei in Europa omdat ze het Europese muntstelsel op zijn grondvesten deden schudden, is dat met de euro anders geworden. Alleen al het perspectief van de gemeenschappelijke munt droeg ertoe bij dat Europa bijna geheel ver-

schoond bleef van de financiële crisis die midden 1997 begon in de zich snel ontwikkelende staten van Zuid-Oost Azië en die zich uitbreidde naar Brazilië en Rusland. De koers van de euro ten opzichte van de dollar is derhalve een belangrijke maar niet doorslaggevende maatstaf. Bij het bepalen van wat de euro waard is spelen veel factoren mee.

13. Tenslotte hebben veel mensen de neiging de euro te beoordelen met het oog op het aantal werklozen, hoewel die afhankelijk zijn van omstandigheden welke het kader van de muntpolitiek verre te buiten gaan. In het belang van de duidelijkheid zou het nuttig zijn aan de publieke opinie duidelijker uiteen te zetten dat de euro op zich geen panacee is in de strijd tegen de werkloosheid. Op zich schept de euro rechtstreeks nog geen arbeidsplaatsen. Ze heeft indirecte effecten. Daarom is de daling van het aantal werklozen niet zozeer een criterium voor het succes van de euro maar weerspiegelt ze veeleer de gezamenlijk economische politiek. Niettemin mogen de regeringsleiders niet uit het oog verliezen dat voor veel mensen in Europa de euro het symbool is voor de gezamenlijke economische strategie. De mogelijkheid valt niet uit te sluiten dat bij tegenvallende resultaten op economisch gebied de betrouwbaarheid van de euro wordt aangetast.

De prikkels voor een saamhorig Europa

14. Solidariteit kan worden omschreven als medeleven of als hulp bieden. Beide definities liggen weliswaar onvermijdelijk dicht bij elkaar, maar toch is voor een goed verstaan het vaak nuttig ze van elkaar te onderscheiden. In beide versies kan solidariteit op zeer uiteenlopende zaken of personen gericht zijn en op verschillende niveaus liggen; zo bestaat er bijvoorbeeld saamho-

righeid in het gezin, solidariteit tussen kleine en grotere gemeenschappen, binnen een staat of over de grenzen heen. Tenslotte kennen we een saamhorigheid onder de generaties. In het geval dat met solidariteit bedoeld wordt het bieden van hulp, moet vanuit ethisch standpunt bijzonder erop gelet worden dat daarbij de juiste middelen worden aangewend. Een regering kan, om een voorbeeld te geven, werklozen beslist alleen dan met conjunctuurgebonden politieke middelen helpen, wanneer de stijgende aantallen werklozen te wijten zijn aan structurele politieke factoren.

15. Van allerlei kanten wordt van de Europese Centrale Bank gevraagd dat ze haar geldpolitiek zal benutten om de hoge werkloosheid terug te dringen. De bijdrage daartoe van de geldpolitiek kan echter alleen daarin zijn gelegen dat ze door een stabiele munt de voorwaarden schept voor een gezamenlijk economisch klimaat dat gunstig is voor de werkgelegenheid. Uit ervaring in het verleden weten we dat het eventueel effect op korte termijn van een expansieve geldpolitiek snel door de volgende stijging van de inflatie teniet wordt gedaan, en dat zo vooral degenen wier bezit uit geld bestaat, worden getroffen terwijl zij die vaste goederen bezitten, er voordeel van hebben. Anders gezegd, het tegengaan van inflatie is vooral van belang voor de economisch zwakkeren die zich minder kunnen indekken tegen geldontwaarding.

16. Ongetwijfeld zal de invoering van de euro haar terugslag hebben op andere sectoren van de economische politiek. Van de andere kant echter is de euro geen panacee voor achterwege gebleven of te zwakke structurele krachtsinspanningen op politiek gebied. Doordat de euro de druk van de concurrentie binnen de Unie opvoert, bespoedigt ze de noodzakelijke vernieuwing

van onze nationale economieën, zodat er groter aandacht wordt besteed aan de eigen sterke punten. Deze beweging is bron voor meer productiviteit en groei, uiteindelijk voor meer werkgelegenheid. Zo gezien brengt de euro de dringende noodzaak aan het licht van verdergaande structurele hervormingen. Ondertussen moet worden vermeden dat de concurrentie op sociaal en fiscaal gebied steeds weer leidt tot een nivellering op het laagste niveau. Om dit gevaar te vermijden zijn twee elementen van belang: ingrijpende structurele hervormingen die gericht zijn op solidariteit, in de betekenis van een groter recht om bij het politiek gebeuren betrokken te worden, en het per afzonderlijk land vaststellen van een nieuwe balans tussen sociale zekerheid en flexibiliteit op de arbeidsmarkt.

17. Bij alle noodzaak van economische reconstructie, modernisering en technologische vernieuwing dient men een ding goed voor ogen te houden: de verantwoordelijke politici mogen de belangen van de zwakkeren in de samenleving niet uit het oog verliezen. De nationale maar ook de Europese politiek moet daarom gericht zijn op het recht van mensen om betrokken te worden bij wat er gebeurt: het moet makkelijker gemaakt worden toegang te krijgen tot de goederen- en arbeidsmarkt, opdat zo tot zelfredzaamheid wordt bijgedragen. Op het gebied van de beroepsopleiding zijn hervormingen noodzakelijk. In de geest van de christelijke sociale ethiek moet daarnaast ook verder plaats zijn voor solidariteit met de zwaksten. Daarom valt er niet aan te ontkomen dat de staat egaliserende maatregelen neemt om de grootste sociale tegenstellingen weg te werken.

18. Solidariteit in de zin van medeleven is niet deelbaar. Ze geldt voor alle mensen over de gehele wereld. Bij de solidariteit in

de zin van het toesteken van een helpende hand moet daarnaast telkens worden overwogen of en op welke wijze mensen uit andere gebieden van de wereld geholpen kunnen worden. Dat is ook van toepassing op de geldpolitiek van de euroregio. Een wereldwijde stabiliserende invloed van de euro in de concurrentie met de Amerikaanse dollar zou weliswaar wenselijk geweest zijn, met name met het oog op de armsten in de landen die in de voorbije jaren met sterke inflatie te kampen hadden, maar de sterke munt van een wereldgebied kan andere landen geen bescherming bieden zolang op economisch gebied de politieke voorwaarden voor een stabiele munt in de betrokken regio's ontbreken.

19. Alle landen van de Monetaire Unie hechten er zeer veel waarde aan dat er stabiliteit komt op de geldmarkt, iets dat alleen met grote inspanning bereikt kan worden. Daarom moeten andere landen die zouden willen delen in dit belangrijk streven eveneens een stabiel beleid voeren. Het zou een fundamentele vergissing zijn te beweren dat met de Monetaire Unie er nieuwe scheidsmuren zouden worden opgericht. De euro brengt geen scheiding teweeg, maar schept een grotere ruimte voor stabiliteit in Europa, waarvan andere landen profiteren. Zou men de euro als een scheidsmuur beschouwen, dan zou het alternatief zijn, weer terug te vallen in de onderlinge concurrentie van nationale munteenheden. Dit alternatief zou dan betekenen dat men ervan zou afzien om gezamenlijk en op grotere schaal te streven naar groei en stabiliteit. In nog wijder internationaal verband maakt de euro voor Europa op monetair gebied politieke zelfstandigheid en zekerheid mogelijk tot welzijn van allen. Tijdens de laatste financiële crisis heeft de Europese Monetaire Unie reeds een stabiliserend effect gehad op de economie van de eurolanden, en indirect op

de buurlanden in Midden- en Oost-Europa. Ook hier werkte de Monetaire Unie als bescherming tegen besmetting. Vanuit haar politieke opzet wil de Monetaire Unie geen gesloten club zijn, maar een gemeenschap die erop voorbereid is met nieuwe leden te worden uitgebreid.

20. Het EU-verdrag laat de begrotingspolitiek over aan de soevereiniteit van de lidstaten. Dat strookt met de algemene opvatting over democratie, volgens welke de controle over de belastingen niet aan de burgers ontgenomen mag worden, en ook met de huidige structuur van de Unie. Enkel en alleen om al te grote begrotingstekorten van de lidstaten te vermijden welke een gevaar voor de stabiliteit van de euro zijn, werd een coördinatiesysteem ingevoerd dat weliswaar ingrijpend is maar de soevereiniteit respecteert, en dat tot sancties kan leiden. Landen die zich niet solidair betonen kunnen in het uiterste geval geldelijke straffen opgelegd krijgen. In hoeverre deze door grote geleidelijkheid gekenmerkte werkwijze effectief is, moet nog in de praktijk getoetst worden. Maar het is een methode om op voorhand ervoor te zorgen dat geen van de partners een al te groot begrotingstekort opbouwt. Er blijkt in ieder geval uit dat de Unie niet uitgroeit tot een soort staat of superstaat, maar zich ontwikkelt als een structuur 'sui generis' met moderne plichten op het gebied van de sociale ethiek.

De Monetaire Unie en hoe het verder zal gaan

21. De Monetaire Unie geeft vorm aan de toekomst. Ze ontplooit zich pas ten volle als verdere stappen gezet worden op het pad van de eenwording. Zo beschouwd is ze een akte van hoop, want 'een akte van hoop verrichten' betekent, in vertrouwen op en rekening houdend met verdere stappen in

de toekomst, in het heden iets doen.

22. Men kan voor de Monetaire Unie niet alleen maar economische motieven aanvoeren, zoals het instandhouden en afronden van de gemeenschappelijke markt. Een dergelijke monetaire eenwording betekent uiteindelijk een verdergaande politieke eenwording. In de tijd van de fundamentele omslag aan het einde van de jaren tachtig werd de Monetaire Unie om politieke redenen in het leven geroepen. Wat in die tijd op politieke wijze ontstond kan nu en in de toekomst zijn politiek karakter niet verliezen. Alleen wanneer de politieke dimensie van de Monetaire Unie wordt ingezien, en de kracht die ze in zich draagt tot ontplooiing gebracht wordt, zal de Unie het doel kunnen verwezenlijken waarop ze op lange termijn gericht is. In ieder geval heeft de Europese munt niet het neutraal en autonoom karakter van een begrensde muntregeling. Het wordt duidelijk dat op lange termijn een 'salto vitale' op handen is naar nog nauwere politieke samenwerking.

23. Vanuit een dergelijk oogpunt is het belangrijk in de toekomst na te denken over verdere stappen op de weg naar politieke eenwording. Enige van deze etappes zijn reeds duidelijk geworden: daaronder horen maatregelen voor een meer evenredige heffing van bepaalde fundamentele belastingen (omzet, milieu, inkomsten uit kapitaal) zonder welke allerlei vooruitgang op het gebied van de eenwording zou leiden tot teruggang op het gebied van de gerechtigheid. Er mag geen valse concurrentie op belastinggebied ontstaan door onloyaal gedrag van een van de lidstaten. Een belangrijk gebeuren is de afkondiging van een Europees Handvest van de fundamentele rechten, waarin ook sociale elementen zijn opgenomen. Bovendien moeten de sinds de oorlog om Kosovo zichtbaar

geworden vorderingen genoemd worden om te komen tot een effectieve gemeenschappelijke buitenlandse en veiligheidspolitiek.

24. De Monetaire Unie toont duidelijk aan dat vaak pas door het werken aan gemeenschappelijke doelstellingen – zoals, toen bij verdrag besloten werd dat men zou streven naar prijsstabiliteit – ze zich als instituut duidelijk naar inhoud en duurzaamheid manifesteert. Zeker is de uiteindelijke doelstelling niet alles. Maar waar ze ontbreekt heeft alles niets te betekenen. Voor de op handen zijnde toetreding tot de Unie en de daarop voorbereidende stappen geldt hetzelfde. Wanneer men het niet eens is over de doelen die een verenigd Europa op lange termijn voor ogen staan, heeft men geen richtpunten voor het scheppen van de institutionele kaders.

Tot slot: een verder reikend perspectief

25. Twee jaar na de invoering van de euro heeft de Europese Monetaire Unie reeds haar stabiliteit verkregen. Ze is een factor geworden bij het tot stand brengen van stabiliteit in de toekomst. In haar trilt de hoop op een saamhorig Europa mee. Ze opent de weg naar nieuwe vormen van solidariteit naar binnen en naar buiten. Als ze verder geconsolideerd zal zijn wordt de Monetaire Unie meer en meer bepaald door de vraag, niet óf, maar hóe de Unie op het politieke vlak zich verder ontwikkelt. Naar buiten toe kan de Monetaire Unie in een tijd van stormachtige globalisering een bijdrage leveren tot het instandhouden en ontwikkelen van een Europees sociaal model. De mensen hopen op een solidair Europa dat perspectieven biedt en niet alleen maar op

een technisch goed functionerend samenhangend monetair systeem. Dan zijn ze bereid om niet te zwaar te tillen aan eventuele onaangenaamheden bij de overgang op de euro.

Brussel 6 december 2000

De bisschoppen van de Commissie van de Bisschoppenconferenties van de Europese Unie

JOSEF HOMEYER

*bisschop van Hildesheim (Duitsland) en
voorzitter van de COMECE*

TEODORO DE FARIA

bisschop van Funchal (Portugal)

LUK DE HOVRE

wijbisschop van Brussel (België)

JOSEPH DUFFY

bisschop van Clogher (Ierland)

FERNAND FRANCK

aartsbisschop van Luxemburg

CRISPIAN HOLLIS

bisschop van Portsmouth (Engeland-Wales)

EGON KAPELLARI

bisschop van Gurk-Klagenfurt (Oostenrijk)

WILLIAM KENNEY

wijbisschop van Stockholm (Zweden)

JOHN MONE

bisschop van Paisley (Schotland)

ATTILIO NICORA

Italiaanse Bisschoppenconferentie (Italië)

HIPPOLYTE SIMON

bisschop van Clermont (Frankrijk)

ADRIANUS VAN LUYN

bisschop van Rotterdam (Nederland)

ELIAS YANES-ÁLVAREZ

aartsbisschop van Zaragoza (Spanje)

Vertaling: F. van Voorst tot Voorst s.j.